

EL PENSAMENT SOCIAL I POLÍTIC
D'IGNASI VALENTÍ I VIVÓ
(Vilanova, 1841 - Barcelona, 1924)

Jacint CORBELLA I CORBELLA (*)

Ignasi Valentí i Vivó fou una d'aquestes personalitats, autor d'una obra extensa, potser una mica heterogènia, vàlida en molts camps, que deixaren una certa petjada en el nostre medi cultural. Fou metge, catedràtic de la facultat de medicina de la universitat de Barcelona, i autor de treballs tant en el camp científic com en el social i polític. En el primer fou impulsor del desenvolupament de l'Antropologia i de la Toxicologia a Catalunya. Com a antropòleg tingué una visió molt personal. Un dels seus llibres és un "Tratado de Antropología médico jurídica". Com a toxicòleg fou autor d'un text important en el seu temps aquí. En el camp polític defensava les idees republicanes i socialistes. Els aspectes mèdics els hem estudiat en un altre lloc. Ara aquí presentarem un estudi breu de la seva ideologia.

Dades biogràfiques. Ignasi Valentí va néixer a Vilanova i la Geltrú el 12 de març de 1841. El seu pare era Ignasi Valentí i Rovira, que fou un metge de bastant prestigi local. L'avi, Ignasi Valentí i Marsal, havia estat metge a Girona, on sembla que se'n guarda algun record del temps del setge de la ciutat pels francesos.

Féu els estudis de medicina a Madrid, on hi havia un oncle, per banda de la mare, que havia nascut a Mèxic i era ambaixador de Mèxic a Madrid. Aquest oncle, don Buenaventura Vivó i Díaz, el va protegir bastant. Es va licenciar en medicina l'any 1864 i de seguida es va doctorar amb una tesi sobre el tema "¿Qué importancia tienen las metamorfosis en

---

(*) U.E.R. de Medicina Legal i Laboral i Toxicologia. Departament de Salut Pública i Legislació Sanitària.
Facultat de Medicina. Universitat de Barcelona.

la vida moderna?" (1).

Molt aviat va tornar al seu poble, Vilanova, on va par-
rar poc temps perquè el 1868 ja el trobem a Barcelona, on
és professor lliure de Fisiologia experimental a l'Institut
Mèdic de Barcelona, una institució moguda en part per l'em-
penta de Joan Giné i Partagàs. Amb aquest, i amb Bartomeu
Robert, van fundar la revista "La Independencia Médica" que
de fet era una continuació, per escissió, de "El Compilador
Médico". Quedà integrat doncs, dins d'un grup de metges jo-
ves, amb molt impuls, el més actiu potser Joan Giné i Parta-
gàs, ja esmentat, que era pocs anys més gran. Els tres: Giné,
Robert i Valentí, junt amb Rafael Rodríguez Méndez, profes-
sor d'Higiene a la Facultat, formaren el nucli més important
de la que se n'ha dit "generació mèdica catalana del 88".

Seguiren sis anys de gran activitat que són els del
sexenni interborbònic. La tasca fou intensa, des del punt
de vista mèdic, institucional i ideològic. Es dedicà princi-
palment a l'ensenyament a la facultat. El 1869 era professor
auxiliar de Fisiologia. El 1872 ho fou d'Higiene. Cal acla-
rir que aquesta assignatura s'havia format per reunió de
dues parts: la Higiene Privada, que provenia del camp de
la Fisiologia i la Higiene Pública, que venia del camp de
la Medicina Legal. Quan l'any 1872 va morir Ramon Ferrer
i Garcés, catedràtic de Medicina Legal, Valentí s'encarregà
de la càtedra, que va guanyar finalment per oposició l'any
1875. El mateix mes d'agost de 1875 van entrar oficialment
al professorat de nivell més alt -catedràtic- de la facultat
de Barcelona els doctors Robert i Valentí. Veiem ara quina
fou la seva obra.

OBRA MÈDICA. L'obra mèdica de Valentí i Vivó és molt
extensa i fins a un cert punt un pèl heterogènia. Va escriu-
re molt. Té llibres de text d'una vàlua discordant. Té arti-
cles de revista, sobre tot a la primera època i té una gran
quantitat de conferències de temes antropològics, sanitaris,
socials, polítics i jurídics. Valorarem breument tres punts:
la seva idea de l'assignatura que ensenyava, els treballs
de toxicologia i els d'antropologia.

a) La seva idea de l'assignatura. Ens ho explica clarament, de manera ben concreta, en els primers paràgrafs del llibre de text que va fer primer, el "Tratado elemental de Medicina Legal", (1873), quan encara no era catedràtic. La seva visió és totalment adequada pel nostre temps i representava un enfoc progressista, com el tenia Pere Mata, del contingut de la matèria. Diu textualment: "La Medicina Legal i la Toxicologia són dues ciències que s'estudien en un sol curs acadèmic i a la mateixa càtedra. Com a assignatures són separables, sense cap dubte... .. La medicina legal és una ciència sociològica, mèdica i jurídica, de naturalesa essencialment críticofilosòfica. La Toxicologia és una branca de la medicina dedicada a l'estudi de la intoxicació... .. Ens proposem desenvolupar-les separadament...". Per tant ja separa, com si fóssin assignatures independents, les dues parts de la seva matèria (2).

b) la Toxicologia. Valentí fou un toxicòleg molt al dia, si més no en els seus anys de començament. Té un llibre, el "Tratado elemental de Toxicología general y descriptiva", del 1877, amb gairebé sis-cents pàgines, d'estil modern i amb moltes cites de publicacions recents. Demuestra que l'autor tenia una informació suficient en la seva matèria. També, més d'una vegada, entre mig del text, trobem notícia de treballs o experiments fets a la seva pròpia càtedra. Per tant és un professor actiu. Altres llibres seus en aquest camp són un "Atlas de microquímica y fitografía, aplicadas a la toxicología", ben il·lustrat, valorant l'observació microscòpica dels cristalls -tema que tindrà interès durant molts anys- i una "Toxicologia popular", de l'any 1903, recollint les lliçons que havia fet a l'Ateneu Obrer de Sant Andreu, en les conferències d'Extensió Universitària. Aquest és un vessant que lligava molt amb l'ideologia de Valentí. Cal recordar que aquestes activitats d'Extensió Universitària -que aleshores significava portar els professors de la Universitat als centres d'obrers- es feren durant el rectorat del Dr. Rodríguez Méndez, professor d'Higiene.

c) Els treballs d'Antropologia. Més endavant en els seus anys de professor va donar un caràcter més antropològic a la seva assignatura. També una mica més enrevesat. Tenia

una visió de la matèria molt més extensa que la seva simple ubicació dins del marc de la medicina forense, amb derivacions importants de tipus social. Va fer un text. No és un llibre tan clar com el tractat de Toxicologia i en molts punts és, àdhuc, una mica disgregat. Però tradueix evidentment la seva preocupació humana i social. Repetim que no és un text fàcil (3).

Els altres aspectes de la seva obra, gairebé tota dins d'un marc mèdic, en sentit ampli, ens permeten estudiar amb un cert detall el seu pensament social i polític.

LES IDEES SOCIALS I POLÍTIQUES. Valentí fou un home compromès en alguns dels corrents ideològics del seu temps. Aquest compromís el trobem expressat en bastants dels seus escrits mèdics. Ja hem dit que ell enfocava la seva assignatura amb una forta projecció social.

No va limitar-se a ser un professor tècnic, que viu per la seva matèria i una mica al marge de la societat sino que es va integrar en els problemes i discussions del seu temps. Fou una època ideològicament molt moguda, possiblement més que l'actual en els nivells en que es movia Valentí, els capdavanters de la societat. Valentí fou un home d'esquerres que diríem ara. I fou membre d'una esquerra per fora del sistema, que era la monarquia de la restauració amb la rotació entre conservadors i liberals. L'estudi dels principals aspectes de la seva ideologia, en els vessants social i polític, l'enfocarem, en una revisió breu, des dels següents punts de vista:

..La seva fe en la llibertat i la idea republicana de govern. Ja hem remarcat com Valentí era republicà en els anys de la monarquia alfonsina. En un llibre recent una néta seva ens diu: "Va fer una gran coneixença dels polítics Nicolás Salmerón i Hermenegildo Giner de los Ríos, que li varen encomanar les seves idees republicanes que no va deixar mai" (4).

Creu que la República és l'únic sistema que pot dur a la verdadera llibertat. En canvi rebutja el sistema monàrquic, compromès amb una situació corrompuda. Així ens diu clarament: "A la libertad, que hay absolutamente necesidad

de llamarla republicana, pues solo por excepción arraiga en las monarquías..." (5)

.. L'ideal del socialisme científic. En el conjunt dels seus escrits de tipus social i polític potser la idea que ens queda més clara és que Valentí creu, amb una fe gairebé absoluta, en el que en podriem dir "socialisme científic" que ha de portar de manera segura però lenta -tan lenta que ell ja no ho veurà- a la millora de les condicions vitals i morals de la humanitat. Els seus escrits en aquest punt són relativament abundants. N'escollirem alguns.

Creu en el progrés social, que durà a una nova situació en que les xacres del món en que viu ja hagin desaparegut. Així ens diu: "Ya realizada ahora la evolución de las ideas se impondrá en los actos sociológicos y nuestros descendientes, en plena era liberal, democrática y republicana... ..no necesitarán revoluciones para vivir prósperos y solidarios" (6).

La seva fe en la millora de la situació de la humanitat és admirable, així quan diu: "...puesto que la soberanía de la razón y el imperio de la verdad presidirán a todas las funciones personales y colectivas, porque la libertad hermana a los hombres indefectiblemente... ..El sociólogo siembra hoy sabiendo que no ha de pertenecerle la cosecha, por lo remota, y por esto es laudable el civismo de los filántropos que preparan el bien para sus descendientes". (7)

Es dóna compte que el món està en una època de crisi i creu que les noves idees portaran a un progrés definitiu de la humanitat: "La gravísima crisis social presente puede compararse a la del mundo pagano en pugna con el moralizador y reformista cristianismo de los mártires, con la diferencia de ser el "ideal nuevo-socialista" obra más de inteligencia que de sentimiento, porque así lo exige la verdad biológica aplicada a las necesidades morales y materiales de nuestra especie" (8). Queda doncs palesa la seva visió, que té com a arrels principals: a) la fe en el futur; b) l'esperança en una nova estructuració de la societat; c) la creença en un futur increment de la llibertat. Té per tant una visió plenament optimista del futur de la humanitat, que es basa en la fe en l'home.

Intenta donar a aquesta visió una base científica. Creu en el progrés no per sentiment sino com a home de ciència. Aquest és un punt comú a molts dels pensadors progressistes del seu temps. Diu: "La reforma que entraña el socialismo es absolutament científica, está basada en las leyes biológicas y se propone el doble fin, higiénico y terapéutico, de la medicina pública..." I per si algú dubtava de la viabilitat de la seva visió encara ens diu: "El socialismo moderno, razonador y lógico, como expresión activa de la Ciencia, no es una químera ni una utopía" (9).

Ho expressa encara més clarament quan diu: "El socialismo es un 'nuevo factor natural' y preeminente para la constitución científica del Estado moderno" (10). L'organització política es basa, naturalment, en el sufragi universal, o sigui el vot de tots els ciutadans, en la democràcia, la implantació de la república, el respecte a tothom, la millora del nivell de vida, la protecció de la salut del treballador, la verdadera justícia i, evidentment, la disminució del poder de l'oligarquia i els cacics que manen. Critica durament la situació del seu temps i l'opressió social: "los proletarios... viven vegetativamente en plena servidumbre gubernativa, capitalista y religiosa, a merced de la oligocracia que dispone de la fuerza armada y de la policía, no siempre para fines patrióticos, porque el sectarismo y el pandillaje predominan en las alturas con escarnio de la moral e irrisión de la justicia".

El final d'aquest treball, que recordem té el títol genèric de "Biología y política", tracta de la "Análisis biológica del socialismo", és encara més clar: "El pueblo quiere el socialismo democrático conscientemente, sin alucinarsse, y lucha por el Derecho Natural...". Més endavant ens parla encara de la "familia internacional de trabajadores" i de "neutralizar los efectos corrosivos del monstruoso capital" (11).

Les seves idees són, doncs, prou clares. Sobre la base de la fe en la persona i el progrés, l'ideal de l'estructura republicana de govern, critica durament l'organització de la societat i els grups dominants. Sovint surt una veta clarament revolucionària, que ell fonamenta en una base científica.

...La defensa dels obrers. Ja hem vist com en algunes de les referències es transparenta clarament la seva preocupació per la defensa dels obrers que són els més desprotegits i explotats. Ens ha parlat ja de la "servidumbre gubernativa, capitalista y religiosa", de l'oligocràcia i de les forces armades. Per a la seva defensa creu que l'obrer ha de seguir fonamentalment dues vies: associar-se i millorar el seu grau d'instrucció.

Va escriure llargament sobre el tema de la unió dels obrers, l'associació de classes, la cooperació, les mutualitats i la sindicació. Heus aquí alguns fragments, així quan diu: "Por el asociacionismo la vida moderna evoluciona, aumentando en grados el bienestar social, subiendo el nivel promedio de las facilidades para tener salud y ganar dinero honradamente trabajando" (12). Escriu apassionadament en favor del sindicalisme, motor de la millora, i de la cooperació i el mutualisme, reconeixent la seva transcendència (13).

També va preocupar-se, extensament, de la millora de la instrucció dels obrers. D'una banda defensant-la teòricament. D'altra col.laborant-hi de manera pràctica. Així foren molts nombroses les seves conferències en cursos d'extensió universitària. Diversos llibres i monografies seves són fruits d'aquests cursos, potser el més conegut la "Toxicologia popular" que recull conferències fetes a l'Ateneu Obrer de Sant Andreu. També en féu als ateneus de La Sagrera, sobre associacions obreres i de Vilanova i la Geltrú sobre cooperació i mutualitats sanitàries. Hi ha, doncs, una tasca intensa d'apropament dels coneixements des de la Universitat a les institucions culturals obreres. Tot això plenament d'acord amb el seu esperit democràtic i progressista.

Les seves idees sobre l'ensenyament eren també prou clares i estaven en la mateixa línia. Així va proposar, en acabar un cicle de conferències per a obrers a la Casa del Poble de Barcelona, l'any 1908, no solament un ensenyament lliure, gratuït i descentralitzat sino ademés un pla d'ensenyament global, en el qual calia remarcar:

... la demanda de l'ensenyament obligatori i gratuït des dels 4 als 15 anys. Hi hauria una primera secció, fins

els 10 anys, amb un ensenyament de matèries bàsiques, entre les quals inclou, juntament amb la lectura, l'escriptura i l'aritmètica, també la música i els jocs higiènics, entre altres. A la segona secció, per a nois entre els 10 i 15 anys, ja hi inclou -pensem que ho diu l'any 1908- l'economia i la comptabilitat.

...Després proposa un ensenyament professional, amb dues seccions, que denomina "Tecnològica" i "Universitària".

Un altre punt és el de la millora de les condicions de treball. Aquí els seus escrits són també extensos. D'una banda defensa la limitació del treball a les vuit hores, acceptant de manera plena la divisió del dia en tres parts iguals, dedicades al descans, el treball i l'esbarjo (14). Havien de passar encara molts anys abans que la major part de la població pogués arribar a pensar en una situació com aquesta. Valentí en aquest camp és donc un capdavanter.

I sobre tot defensa unes bones condicions de treball, sense cap mena d'explotació, per a les dones que treballen (15). Així diu: "el estudio de los abusos de jornada, sin suplemento de retribución, a que se somete, por evidente capricho a millares de obreras..." I parla també de les "jornadas monstruosas e insoportables". Tot i que no va ocupar-se directament de les qüestions pròpies de la medicina del treball -que avui és inclosa en bona part a la seva àrea de coneixement- el trobem com un dels impulsors de l'estudi, i sobre tot la defensa, de les condicions sanitàries dels obrers. Amb això lliguem amb el punt següent.

La millora sanitària. Valentí creu en la formació de la població des del punt de vista de la higiene. Creu que un bon coneixement de les causes de les malalties permetrà millorar la salut. En els cursos d'extensió universitària, a l'Acadèmia d'Higiene, escriu sobre "Trabajo y salud"; o bé a les conferències sobre "Higiene social", també en cursos d'extensió, fets a les facultats de dret i de medicina, l'any 1916, o molts altres. Alguns temes concrets foren el de l'eugenèsia, per evitar les malalties hereditàries i la lluita contra l'alcoholisme, plaga aleshores i en molts temps. Treballs en aquests camps específics són "Enfermedades evitables y acción eugenésica" o bé "Eugenesia y biome-

tría. Su implantación en España", en el primer camp. Respec-
te o l'adició o dependència a l'alcohol podem recordar "El
alcoholismo. Pandemia. Defensa sanitaria", conferència que
va fer al Centre Excursionista de Catalunya l'any 1900.

RESUM

S'estudien alguns aspectes de l'ideologia, sobre tot
en el camp social y polític, d'Ignasi Valentí i Vivó (1841.-
1924), que fou catedràtic de Medicina Legal i Toxicologia
de la Universitat de Barcelona (1875). Es remarquen princi-
palment els següents aspectes: 1. La seva fe en la llibertat
i la forma republicana de govern; 2. L'ideal del socialisme
científic; 3. La seva confiança en el progrés tècnic i moral;
4. La seva activitat impulsant l'arribada de la informació
cultural a les institucions obreres (Ateneus, Casal del Po-
ble), per medi de l'Extensió Universitària; 5. La seva de-
fensa de la millora de les condicions de treball dels obrers.

NOTES

- (1) Corbella, J. "La obra médico legal de Ignacio Valentí Vivó". Actas II Congreso Esp. Hist. Med. Salamanca, 1965, t II, 145-152.
- (2) Valentí Vivó, I: "Curso elemental de Medicina Legal". Barcelona, 1873, p. 5. Afegeix encara: "es un error evidente considerar la Toxicología como estudio tributario de la Medicina Legal..."
- (3) Valentí Vivó, I: "Tratado de Antropología Médica y Jurídica". Barcelona, 1889-1894. 2 vols.
- (4) Farreras Valentí, Elvira: "Adéu Putxet". Barcelona (ed. 7,5) 1981, p. 68.
- (5) Valentí Vivó, I: "Enseñanza y aprendizaje". Conferencias dadas en la Casa del Pueblo de Barcelona. B. 1908, p. 94.
- (6) Ibid. p. 97.
- (7) Valentí Vivó, I: "Biología y política. Notas críticas" (VII. Analítica biológica del socialismo). Barcelona, 1899, pp. 97-98.
- (8) Ibid. p. 98.
- (9) Ibid. p. 101.
- (10) Ibid. p. 103.
- (11) Ibid. pp. 108-109.
- (12) Valentí Vivó, I: "Enseñanza y aprendizaje" loc. cit. p. 102.
- (13) Valentí Vivó, I: "La sanidad social y los obreros". Barcelona, 1905, t. I, p. 149.
- (14) Ibid. pp. 84-85.
- (15) Ibid. pp. 90-91.